

Necdet Neydim
İstanbul Üniversitesi
Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü

***Küçük Prens* Çevirilerindeki Çevirmen Kararlarına Erek Odaklı Bakışla Karşılaştırmalı Bir İnceleme**

ABSTRACT

A Comparative Analysis On The Translator Decisions In The Translations Of The Little Prince Through A Target-Oriented Approach

In this article, 9 translations of Antoine De Exupery's novel 'The Little Prince' have been discussed with a target-oriented approach in terms of the translator decisions on a chosen example of a 'problem' and the constraints put forth by the intercultural transfer as a factor influencing translator decisions have been dealt with alongside the approaches and the decisions of the translators about the source-text and their over-interference with the text.

Türkiye'deki çocuk edebiyatı tarihine baktığımızda, çeviri çocuk edebiyatının, yenileşme çabalarının başladığı Tanzimat'tan bu yana merkezi bir yer tuttuğu görülür. Feodal kültürde ayrı bir çocuk edebiyatından söz edilemez. Edebiyat, ortak sözlü kültür ürünlerine (masallar, destanlar v.s.) dayanır. Modernleşme sürecine kadar Batı'da da ayrı bir çocuk edebiyatı söz konusu değildir ve çocuk edebiyatı, modernleşme ve sanayileşmenin zorunlu kıldığı bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Aynı süreç modernleşme eğilimlerinin başladığı Tanzimat'tan bu yana Türkiye'de de geçerlidir ve bu süreçte çeviri çocuk edebiyatının yeri hep merkezi bir konumda olmuştur.

Çocuk edebiyatı dediğimizde, yetişkin edebiyatıyla benzerliklerinin yanında, kendine özgü özellikler içeren bir alandan söz ediyoruz demektir. Yazarı, çizeri, editörü, yayıncısı yetişkin olan bir alandır bu. Aynı durum, çeviri çocuk edebiyatı için de geçerlidir. Çevirmeni, editörü ve yayıncısı yetişkindir. Bir yapının yazımsal değer taşıyıp taşımadığına karar veren de yetişkindir.

Metnin çocuğa göreliliğini, yararlarını ve zararlarını belirleyen, ona sansür uygulayan ya da metne müdahale eden kişi, yazarıyla, çizeriyle, yayıncısıyla, eğitimcisiyle, kütüphanecisiyle, eleştirmeniyle yetişkindir. Bu durumda çevirmenin yükümlü olduğu iki önemli şey vardır: Çözümleyicilik ve duyarlılık. Burada kastedilen, metnin erek dilde doğal bir metin olarak okunabilmesi ve özgün bir yapının sahip olduğu değerleri içermesi, yani yazınsal bir bütün yaratmasıdır.

Böyle bir bütünsellik içinde ulaştırılan kitaba, dolayısıyla çeviriye çocuğun yaklaşımını ele alırsak; çocuğun okuma davranışları, çeviri sürecindeki kararları da etkiler :

Çocuk, genellikle okuduğu kitabın yazarına yetişkinler kadar dikkat etmez. Aynı yazardan okuduğu farklı metinler arasında doğrudan bağlantılar kurup yeni sonuçlara gitmez. Yani bir kitabı bir yazarın kitabı olarak okumaz. Çocuklar metni kendi çağrışımlarıyla okurlar, metnin bütününe değerlendiren yani kavramsal ve bilgiye dayalı okumaları yoktur. Kitap onlara keyif verdiği sürece okumayı sürdürürler. Zorlamasız ve kendi beklenti ufuklarına bütünüyle uygun bir biçimde yorum yaparlar. Çocuk, metni doğrudan kendi bağlamı içine yerleştirerek okur. Özgün metnin bağlamını dikkate almaz, bunun bilincinde değildir. Buna karşın çeviri, çocuk için yabancı dünyaya açılan bir penceredir. Çocuk edebiyatı çevirisinin çocuk için çok önemli bir boyutu da bu yolla edinilen yabancı dünya deneyimidir.(krş. Kurultay 1993 :198)

Bu makaleyi yazmaya yönelmemin nedeni de, çocuğun, yabancı dünya deneyimini çeviri çocuk edebiyatı yoluyla yaşarken ne gibi tökezletici sorunlarla karşılaşabileceğini somut bir örnekten yola çıkarak ele almak ve bu örneği erek odaklı bakışla karşılaştırmalı olarak değerlendirmek oldu.

Ele alacağım çeviri metin ise A.S. Exupery'nin ilk kez İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1947 yılında yayımlanan, '*Küçük Prens*' isimli kitabının çeviri kuramları açısından oldukça önemli veriler içeren bir bölümü olacak.

Exupery, kitabında, ikinci dünya savaşının yarattığı korku, umutsuzluk ve yıkımların getirdiği duygulardan da yola çıkarak, evrensel değerlerin çöküşünü hüznün ve melankoli yüklü bir biçimde yansıtır. Çocuk için fantastik yönü daha öne çıkan metin, yetişkinlere felsefi yönüyle seslenir. Bu nedenle iki perspektifli (hem çocuğa hem de yetişkine seslenen) olarak ele alınabilir. Metin ana çizgisini Küçük Prens'in gezegenler arası yolcuğu üzerine oluşturur. Gezegenler, yitirilen değerlerin ve bu değerleri yitimeye yol açan tutku ya da

saplantıların imgesel yansımasıdır. Kralın gezegeni otorite tutkusunu, sanatçının gezegeni, kendini beğenmişliği ve sanatçının toplumla yitirmiş olduğu iletişimsizliği, sarhoşun gezegeni, umutsuzluk ve buna dayanan unutmama isteğini, işadının yaşadığı gezegen, amaçsız sahip olma tutkusunu, fenercinin gezegeni anlamsız ve sorgulamaksızın yerine getirilen görev duygusunu, coğrafyacının yaşadığı gezegen ise bilimi kimin için yaptığını unutan bilim adamını ve bilim anlayışını sembolize eder. Son gezegen ise dünyadır ve dünya insanların kendi değerlerinden daha çok giysileriyle anlam ve değer kazandıkları, biçimin özden daha fazla önemli olduğunu yansıtan bir imge görünümündedir. Metin ana mesajını sevgi ve emek üzerine yoğunlaştırır ve bu imge Küçük Prens'in kendi gezegenindeki 'gülü'yle anlam kazanır.

1996 yılında, Nehir Yayınevi'nin yayımladığı *Küçük Prens* romanı çevirisi basında ciddi tartışmalara yol açmıştı. Tartışmanın odak noktasını oluşturan; yargılama ve kitabın toplatılmasına neden olan paragrafı ve aynı kitabın başka çevirmenlerce yapılan çevirilerinde, tartışma yaratan paragrafa, çevirmenlerin kültürel ve ideolojik yaklaşımlarını, bu makalede değinilecek olan erek odaklı kuramlar açısından ele almayı istedim. Makalede, yasaklanan kitaptaki de dahil olmak üzere, dokuz çevirmenin çevirdiği paragraf ayrı ayrı örnek olarak sunulmuştur.(Piyasada benim ulaşabildiğim on beş adet Küçük Prens çevirisinin olduğunu da vurgulamam gerekiyor).

İlk bakışta önemli fark göstermeyen çeviriler, özünde ilginç farklılıklar ve çevirmen kararları taşımaktadır. Çevirmen kararlarının, bir metni okunur ya da okunmaz kılmasının önemli yansımasıdır bu paragraf. Okur (çocuk), bu paragrafa geldiğinde kendi kültürel art alanını harekete geçirecek ve metnin özünde vermeye çalıştığı mesaj dışında başka anlamlar üretmeye başlayacaktır. Bu durum, kaynak metnin, kendi hedef kitesinde oluşturmayı amaçladığı anlamı, erek metnin, kendi hedef kitesinde oluşturamaması gibi bir sonuca yol açabilecektir. Bölüm Fransızca özgün metinde şöyledir:

J'avais ainsi appris une seconde chose très importante :C'est que sa planète d'origine était à peine plus grande qu'une maison!

Ça ne pouvait pas m'étonner beaucoup. Je savais bien qu'en dehors des grosses planètes comme la Terre, Jupiter, Mars, Venus , auxquelles on a donné des noms , il y en a des centaines d'autres qui sont quelquefois si petites qu'on a mal à les apercevoir au télescope .Quand un astronome découvre l'une d'elles , il lui donne pour nom un numéro. Il l'appelle par exemple: "l'astéroïde 325" .J'ai de sérieuses raisons de croire que la planète d'où venait le petit prince est l'astéroïde B 612.Cet astéroïde n'a été aperçu qu'une fois au télescope , en 1909 , par un astronome turc.

Il avait fait alors une grande démonstration de sa découverte à un Congrès International d'Astronomie. Mais personne ne l'avait cru à cause de son costume .Les grandes personnes sont comme ça . Heureusement pour la réputation de l'astéroïde B 612 un dictateur turc imposa à son peuple , sous peine de mort, de s'habiller à l'euro péenne .L'astronome refit sa démonstration en 1920, dans un habit tres élégant. Et cette fois-ci tout le monde fut de son avis. (Exupery, 1987 s. 18,19)

Metnin bu bölümünün ayrıca bir çevirisi yapılmamış; sadece bölüm, taşıdığı anlam açısından genel hatlarıyla ele alınmıştır: Küçük Prens'in yaşadığı B 612 asteroïdini bir Türk astronom görebilmiştir. Bu astronom, 1909 yılında yapılan kongreye katılmış ve buluşunu açıklamış, ancak kıyafetine bakıp kimse söylediklerine inanmamış. Daha sonra B 612 asteroïdinin ününü korumak için bir Türk diktatörü halkına Avrupalı gibi giyinmeyi emretmiş. Uymayanlara ölüm cezası verilecekti. Bu sayede Türk astronom şık bir giysiyle 1920 deki kongreye katılmış ve bildirisi kabul edilmiş. (Bu açıklamanın doğruluğu ile ilgili İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Fransızca Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalındaki öğretim üyesi arkadaşlara danışılmıştır)

Exupery, bu bölümde, özünde Batı'ya dönük ciddi bir eleştiri getirmektedir. Aslında bu eleştiri evrensel bir soruna da değinmektedir. Metnin bütünsel bir yorumundan hareket edersek, yazar burada içerikten çok biçime değer veren bir anlayışı eleştirir. Astronomun buluşundaki bilimsellikten daha çok, onun giysilerine önem verilmesi ve sunumunun görmezden gelinmesi okurun dikkatine sunulur.

Batılı bir yazar olan Exupery'nin metninde Türk astronomundan ve Türk diktatöründen bahsetmesi ve diktatörün halkına ölüm cezası koyarak Avrupalı giysiler giydirmesi onun hedef kitlesi olan Batılı çocuk için işlevsel olabilir. Batılı çocuk için böyle bir örneğin doğudan verilmiş olması onun için fantastik bir izlenim yaratabilir. Exupery de tam bunu yapmış ve bu örnekleri fantastik bir öge olarak kullanmıştır. Burada Türkçe'ye çevirilerde sıkıntı yarattığı görülen yorumun, yani yazarın Türkiye'deki kıyafet devrimine gönderme yaptığı, dolayısıyla Atatürk'ü eleştirdiği yorumunun kabul edilmesi için gerçekte bir neden yoktur. Eğer gerçekler yazarı ilgilendirmiş olsaydı Türkiye'de kıyafet devriminin 1924 de yapıldığını bilirdi. Oysa Astronom 1920 yılında bu konferansa katılıyor. 1920 de değil kıyafet devrimi, adı bile yoktu. Ayrıca resmi kurumlarda ilk kıyafet devrimini yapan da Padişah İkinci Mahmut'tur. Exupery'nin yaptığı kendi hedef kitlesine işlevsel bir örnek

verektir. Bunun yanında Batılı bir yazarın, Doğu'ya bakışı da metinde belirgin bir biçimde yansımaktadır. (Neydim 2003 :116)

Tartışmalara neden olan Nehir Yayinevi'nin metni ise şöyledir.

Astığı astık, kestiği kestik korkunç bir önder geçmiş Türklerin başına. Halkı yasa zoruyla Batılılar (Avrupalı ve Amerikalı) gibi giyinmeye mecbur etmiş. Buna karşı çıkanları öldürtmüş. Fötr şapka giymeyenlere işkence ettirmiş. Kravat takmayan öğrencileri okuldan, memurları dairelerden attırmış. Sokağa başını örterek çıkan kadınların örtülerini, genç ihtiyar demeden polis ve jandarma eliyle açtırmış. Bütün bunlardan sonra B-612'ciğin Türkler tarafından keşfedildiği kabul edilmiş. Türk gökbilimcinin 1920 yılında, ayağında pantolonu, sırtında smokini, sadece kulaklarının üst kısmında kalmış briyantimli saçları ve boynunda papyonuyla bir Batılı gibi giyinmiş olarak yaptığı aynı konuşma ve kendinin değil, Batılıların harfleriyle hazırladığı belgeler, alkışlarla karşılanmış... İşte (Batılı ve onlara benzemeye çalışan) büyükler böyledir. (Haz: Muharrem Ekisçeli Nehir yayınları 1995 İstanbul) (Metin, bu bölümdeki çevirinin suç oluşturması nedeniyle İstanbul 4. Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından toplatılmıştır.Cumhuriyet 19 Nisan 1996)

Çevirmeni belirtilmeyen, hazırlayanı verilen metnin, çeviri olmayan çeviri olduğu, var olan çevirilerden yola çıkarak belli bir amaç doğrultusunda düzenlendiği ve okura sunulduğu görülmektedir. Buradaki amaç, metnin bu bölümünde, okurun hemen algılayabileceği göstergeleri ideolojik çerçevede yönlendirmek ve okurda farklı düşünceler yaratabilmektir. Hazır ve yönlendirilebilir temel verileri içeren bir metni kullanarak, aslında metnin içermediği anlamlar ve kendine özgü düşünce ve hayaller de eklenerek anlam sapmasına yol açılmış; ama bunun yanında 1924'te yapılan Kıyafet Devrimine dönük intikamcı bir düşünce metne yerleştirilmiştir. Ve tabii bu çeviride önderden kastedilenin Atatürk olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

İşte burada özellikle ele alınması gereken, metnin bu bölümüne diğer çevirmenlerin nasıl yaklaştığı, metni Exupery'nin yansıtmak istediği gibi mi, yoksa farklı kaygılarla ele alıp almadıkları konusu. Diğer çeviriler incelendiğinde bu çevirmenlerin de metnin bu bölümünde ciddi tökezlemelerle karşılaştıkları ortaya çıkıyor.

Mutlu bir rastlantıyla, Asteroid B612 nin ünü kurtuldu. Çünkü dediği dedik bir Türk önderi halkımı, ölüm cezasıyla korkutarak, Avrupalılar gibi giyinmeye zorladı. Bunun üzerine aynı gökbilimci 1920 de açıklamasını batılı bir kılıkla yaptı. Ve bu sefer herkes onun görüşüne katıldı. (Erhat, 1991,s.21,22)

Ünlü çevirmenlerimizden Azra Erhat, bu bölümü çevirirken metnin yüzeydeki anlamına sadık kalmaya çalışmış; ancak 'diktatör' sözcüğünü

'dediği dedik bir önder' diye karşılayarak yumuşatmaya çalışmıştır. Erhat, bu tanımlamanın tersten bakıldığında (yani 'dediği dedik önder'in karşılığının ne olabileceği sorulduğunda) hangi anlama gelebileceğini ya görmezden gelmiş ya da böyle bir soruyla karşılaşılmayacağını ummuştur. Ayrıca böyle bir tanımlama çocuk okur tarafından hemen sorgulanacak bir tanımlama olarak karşımızda durmaktadır. Çocuk okur da metnin bu bölümünde sözcüklerin yarattığı duyguyu bütünüyle olumsuz algılayacak ve okuma sürecinde rahatsızlık yaşayacaktır. Çünkü metin, kaynak metindeki anlamını oluşturamadığı için, okur, metnin anlamını yakalamaktan daha çok sözcüklerin anlamı üzerinde durmaya başlayacaktır.

Aşağıda ele alınan üç ayrı çevirmenin yaptığı çevirilerde de aynı kaygı ve yönlendirici kararları görmek olanaklıdır.

Neyse ki dediği dedik, sınırsız yetkili bir Türk başkanı çıkmış da halkını ölüm cezasıyla korkutarak Avrupalılar gibi giyinmeye zorlamış B 612'nin ününü kurtarıvermiş bu yoldan. Pek ince beğenili bir giysiyle gökbilimci, 1920'de tanıtlayıcı açıklamasını yeniden sunmuş. Bu kez herkes katılmış ileri sürdüğü görüşe.

(İleri ,1993, s. 21-22)

Bereket versin, Asteroid B 612'nin onurunu kurtarmak için bir dediği dedik Türk önderi tutmuş bir yasa koymuş. Herkes bundan böyle Avrupalılar gibi giyinecek uymayanlar ölüm cezasına çarptırılacak. 1920 yılında aynı gökbilimci bu kez çok şık giysiler içinde kurultaya gelmiş. Tabii bütün üyeler görüşüne katılmışlar. (Süreyya, 1991, s. 21-22)

Bereket versin, Asteroid B 612'nin onurunu kurtarmak için bir dediği dedik Türk önderi tutmuş bir yasa koymuş: Herkes bundan böyle Avrupalılar gibi giyinecek, uymayanlar ölüm cezasına çarptırılacak. 1920 yılında aynı gökbilimci bu kez çok şık giysiler içinde kurultaya gelmiş. Tabii bütün üyeler görüşüne katılmışlar. (Uyar, 1995, s. 21-22)

(Tomris Uyar ve Cemal Süreyya çevirilerindeki koşutluk, bu iki çevirmenin önce ortak çeviri yapmaları; ancak daha sonra ayrı yayınevlerinde çevirilerini bağımsız olarak yayımlatmaları nedeniyledir. İlk çeviri Cem Yayınevinde yayımlanmıştır.)

İleri, Süreyya ve Uyar metinde kastedilen 'diktatör'ün Atatürk olduğu kaygısıyla bu sözcükten sakınmışlar ancak herhalde herhalde metinden uzaklaşmama kaygısıyla metnin yüzeysel yapısından da uzaklaşmamaya çalışmışlardır.

Nihal Yeğınobalı 'diktatör' sözcüğüne başka anlam yüklemiştir, belki de olayın metinde geçtiği tarihe bakarak bu sözcüğe 'buyurgan bir Türk hükümdarı' karşılığını uygun görmüştür.

Ama Asteroid B612'nin gene şans varmış: 1920 yılında buyurgan bir Türk hükümdarı yurttaşlarının bundan sonra Avrupalılar gibi giyineceklerine, buna uymayanların ölüm cezasına çarptırılacağına ilişkin bir yasa çıkarmış. Böylece o gökbilimci 1920'de buluntusunu kongreye yeni baştan sunmuş ama bu kez etkileyici bir çalım ve şıklıkla giyinmiş olarak. Ve bu kez onun bildirgesini herkes benimsemiştir, doğallıkla. (Yeğınobalı, 1991, s. 22)

Çeviriden de anlaşılacağı gibi metin, çevirmenin tarihsel birikimini ortaya çıkarmış ancak çeviri, kaynak metnin erek kitlesinde oluşturduğu anlamı, erek metnin kitlesinde oluşturmaktan uzak kalmıştır.

Emel Tanver ise metne korkusuz yaklaşmış, erek kitle için tökezletici olabilecek yerlere karşı kendi ideolojisine uygun net kararlar vermiştir. Ancak metin, yine de ideolojik bakışı öne çıkararak kaynak metinde yansıtılan anlamını kaybetmiştir.

Her ne ise çok iyi bir rastlantı olarak büyük ve değerli kumandan Atatürk bütün Türklerin Avrupalılar gibi giyinmelerini sağladı. Böylelikle, daha sonraları Türk Astronomu Avrupalılar gibi giyindi ve düşüncesini tekrarladı ve B 612 asteroidinin gerçek olduğu kabul edildi. (Tanver, 1994, s. 21-22)

Burada kıyafet devriminin öne çıkarılması metnin anlamında yitimlere yol açmıştır.

Fatih Erdoğan 'diktatör' sözcüğüne 'Türk lider' karşılığını bulurken 'ölüm cezası' tanımlamasını çeviride saklı tutarak Türk çocuk okur için kuşku yaratacak bir boşluğa yol açmıştır.

Bir süre sonra bir Türk lideri herkesin Avrupalılar gibi giyinmesini zorunlu kılmış, hatta buna uymayanları ölümle cezalandıracağını söylemiş de, 1920 yılında aynı gökbilimci etkileyici ve şık bir giysiyle Asteroid B 612'yi tanıtabilmiş. Bu kez herkes ilgiyle izlemiş onun söylediklerini. (Erdoğan, 1993, s. 21-22)

Filiz Borak, okuru tökezletecek bölümden vazgeçerek, bu bölümü atlamış ve olayın sonucunu okuruna sunmaya karar vermiştir.

Ama 1920 yılında aynı gökbilimci Avrupalı gibi giyinmiş olarak tezini tekrar ileri sürdüğü vakit, herkes kendisine inanmıştı. (Borak 1992, s. 22.)

Erek odaklı kuramlar açısından çocuk edebiyatı çevirisine yaklaşırsak

Vermeer, Skopos kuramında, sözcüğün anlamından da yola çıkarak çeviri eyleminin temellerini bütünüyle bu çeviri eyleminin amacı üzerine kurduğunu söyler.(Aktaran Tellioğlu 1998)

Çevirmenin sadece metni değil içinde bulunduğu durumu da çözümlemesi gerekir. Çeviride hep şu sorular öne çıkar: Ne, kim tarafından, kim için, ne zaman, nerede ve ne için çevrilir? Örneğin Vermeer ve Holz-Maenttari kuramsal çalışmalarında çevirinin anlamı ve amaç üzerinde durur. Başka bir deyişle çevirinin amacının, özgün yapıttan ayrıca belirlenmesi gerekmektedir. Çünkü özgün metnin ve çeviri metnin okuyucusu ve kültürel ortamları farklıdır. Onlar farklı kültürlerin ve farklı dillerin içinde yaşarlar.(Nord 1991:23)

Vermeer'e göre her çeviri bir eylemdir. Her eylemin bir amacı olduğuna göre çeviri eyleminin de bir amacı vardır kuşkusuz ve bu amaç çevirmenin kendisi tarafından belirlenir. Çeviri eylemlerinin amaçları çok çeşitlilik gösterebilirler. Sözelimi bir çevirmen yabancı bir dilde ya da kültürde çok büyük önem taşıdığına inandığı bir eseri kendi kültürüne tanıtmayı amaçlamış olabilir. Bu durumda çevirmen, çevirisinde yabancılaştırıcı etki yaratacak bazı söyleyişleri özellikle kullanacaktır. Bir başka çevirmen, kendi kültürü içinde yer alan okuyucu kitlesinin eserdeki iletiyi, yani içeriği en iyi biçimde almasının çok önemli olduğunu düşünür. Bu nedenle orijinal metin içinde geçen bazı söyleyişleri kendi kültüründeki okuyucuların hemen algılayabileceği şekilde değiştirir. (Aktaran Tellioğlu 1998)

Her çeviri eylemi sonunda ortaya çıkan çeviri metnin erek kültür içerisinde belli bir işlevi olacaktır. Skopos kuramına göre çeviri metnin erek kültürde en iyi biçimde işlev görmesi yine çevirinin amacına bağlıdır. Bir başka deyişle, çevirmen amacını belirlerken, yapacağı çevirinin erek kültürde nasıl bir işlev göreceğini saptamalı, çevirisini bu amaç ve hedeflediği işlev doğrultusunda gerçekleştirmeye çalışmalıdır. (Aktaran .Tellioğlu 1998)

Vermeer, kuramı içinde işverenin rolüne değinir. Ona göre çeviri eylemini başlatan kişi işverendir ve kuşkusuz, işverenin de kendine göre bir amacı vardır; yani onun da çevirinin nasıl işlev göreceğine ilişkin bir düşüncesi vardır. Ancak çevirmenin amacı ile işverenin amacı uyuşmadığı zaman uzman çevirmen işverene açıklama yaparak onun fikirlerini değiştirmeye çalışmak ya da işi kabul etmemek gibi özgürlüklere sahiptir. Çünkü sonuç olarak her zaman dikkate alınacak ve incelenecek olan amaç, işverenin amacı değil çevirmenin amacıdır. Çevirmen de uzman olarak bu gerçeğin bilincinde olmalı ve ancak

bundan sonra işi kabul edip etmemeye karar vermelidir. (Aktaran Tellioğlu 1998)

Skopos kuramında kültür kavramı belki de en çok vurgulanan kavramlardan biridir. Vermeer'e göre, çeviri eylemi bir iletişimsel gereklilik sonucunda ortaya çıkar. Burada söz konusu olan iletişim iki farklı kültür arasında gerçekleşmektedir. Bu durumda çeviri etkinliğini yalnızca bir kod aktarımı olarak görmek olanaksızdır. Çeviri etkinliğinin içinde farklı kültür katmanları rol oynamaktadır. Idio-kültürel katman, erek metin okuyucusunun kendi kişisel alışkanlıklarını ve düşüncelerini, kendi karakter özelliklerini içerir. Aynı okuyucu, Bir ailenin, bir kulübün, bir politik partinin üyesi olabilir, yani aynı zamanda bir dia-kültür içersinde yer alır. Öte yandan erek kültür okuyucusu millet, ülke ya da ırk/kabile gibi daha büyük bir topluluğun üyesidir. Bu da onun para-kültürel özelliğini gösterir. Bu bilgilerden yola çıkarak çevirmenin bütün bu kültürel katmanları, erek ve kaynak kültür arasındaki farklılıkları göz önünde bulundurması ve çevirisini buna göre yapması gerekmektedir. (Aktaran Tellioğlu 1998)

Yukarıda değinilen noktalardan yola çıktığımızda Nord, Vermeer ve Holz-Maenttaerie'ye dayanarak çevirinin amacının özgün yapıttan farklı olduğunu; çünkü özgün metnin ve çeviri metnin okuyucusunun farklı olduğunu söylerken onların farklı dil ve kültürlerin içinde yaşadığına da dikkat çeker. Ele aldığımız çevirileri bu açıdan değerlendirecek olursak çevirmenlerin büyük bir çoğunluğunun bunu gözetmediğini görürüz. Nehir yayınevinin çeviri olmayan çevirisinde, amaç, özgün yapıttan farklı olarak ortaya konmuş; ancak bu amaç, özgün yapıttan içerdiği hiçbir anlam ve içerikle bağdaşmayan bir yönelim kazanmıştır. Diğer çevirmenleri de bu çerçevede ele alacak olursak, bu çevirmenlerin de çeviri metnin okuyucusunun farklı olduğunu gerçeğini görmediğini söyleyebiliriz.

Vermeer'in, çevirmenin, çevirisinde yabancılaştırıcı etki yapacak bazı söyleyişleri özellikle kullanabileceğini, çünkü kendi kültürüne başka bir kültürde önem taşıyan eseri tanıtmaya amacı olabileceği tezini ele aldığımızda ise, metnin bu bölümünün, çeviri metnin okuyucusu için yeni bir bakış açısı, farklı bir kültürle karşılaşma getirmediğini söylemek gerekir. Ayrıca Vermeer, eserdeki iletinin, yani içeriğin okur tarafından en iyi biçimde alınmasının çevirmen için bir amaç olabileceğini; bu nedenle özgün metnin içindeki bazı söyleyişleri kendi kültürü içindeki okuyucuların hemen algılayabileceği şekilde

değiştirebileceğini de söylemektedir. Bu sözlerden yola çıkarsak çevirmenlerimizin çoğunluğunun bu tür bir karar veremediğini görebiliriz.

Buradaki incelememiz açısından benzer ilintileri, çeviribilimsel kuramcılar arasında önemli yeri olan bir diğer kuramcı olarak Toury'ye de bağlamak olanaklı. Kısaca belirtmek gerekirse Toury'e göre, çevirinin, özgün yapıyla aynı dizgesel yeri paylaşması söz konusu değildir. Fiziksel olarak yan yana gelseler bile böyle bir şey söz konusu değildir. Bu, çevirinin özgün yapıttan ayrıldıktan sonra onunla hiçbir ilgisi kalmayacağı anlamına gelmeyeceği gibi, yeri gelirse, kaynak metinle bile ilgili bir konuma geçebilir. Sözkonusu metin, genetik olarak çeviri kalsa bile etkileme sürecine giren bir varlık (ürün) olarak artık çeviri sayılmaz. Kuşkusuz, bu çevirinin özgün metin (yapıt) üzerinde tesiri (etkisi) olacağı anlamına gelmez. Artık belirli bir (erek) ekinin ürünüdür ve kendine özgülük kazanması da kesinlikle bu nedenden ötürüdür. (Toury 1995:23-31).

Çeviri çocuk edebiyatı tarihine baktığımızda kaynak metinlerin çoğu zaman çeviri metinde müdahaleyle karşılaştığını görmemiz olanaklıdır. Bu konuda en tipik örnekler Robinson Crusoe, Gülliverin Maceraları, Alis Harikalar Diyarındadır. Shavit bu konuda şunları söyler :

Eğer bir metin, çocuklara izin verilen ya da yasaklanan şeylere uygun değilse, ya da metin çevirmene göre çocuklar tarafından anlaşılacaksa, çoğu kez büyük değişikliğe uğrar. (Shavit 1991 :23)

İdeolojik bakış açıları da metne müdahale durumları yaratmıştır.

Campe Robinson Crusoe'yu Emile adlı yapıtında bu kitabın doğayla olan bireysel mücadeleyi sergilediğini söyleyen Rousseau'dan etkilenecek çevirmeye karar vermişti. Metni Rousseau'nun ideolojine göre düzenlemek için, onu ideolojik bakış açısından tamamen değiştirmek zorunda kalmıştı; çünkü Defoe, kitabında Rousseau'nunkiyle çelişen burjuva özelliklerini ve sömürgeci değerleri sunmuştu. Nitekim, özgün metinde Robinson Crusoe adaya Batı ekinin tüm simgeleriyle (silah yiyecek, incil,vb.) gelip doğayı denetlemeyi başarırken, Campe'nin çevirisinde adaya çırılçıplak gelir (ateşi bile kendisi üfleyerek körükler) ve doğanın içinde yaşamayı öğrenmesi gerekir. (Shavit 1991 :24)

Çocuğun sosyal ve kültürel olarak savunmasız bir konumda olması, ayrıca kültürel ve ahlaksal normlardaki farklılıklar, ulusal değerler, çocuğun alımlama koşulları, çocuk edebiyatı çevirisinin göz önüne alınması gereken noktalarından bazılarıdır. Ancak burada üzerinde durulması gereken bir nokta daha vardır. Kaynak metnin bütünü hedef kitle için çok yeni düşünceler oluşturabilir. Çevirmen ve yayıncı bu düşüncelerin kendi hedef kitlesi için de

önemli olduğunu düşünüyorsa o zaman metnin bütünsel değeri ön plana çıkacaktır. Yine de metnin içinde kendi hedef kitlesi açısından alımlama sorunları yaratabileceğini, metnin bütünsel anlamının kaymasına yol açabileceğini düşündüğü bölümler varsa çevirmen bu noktada karar vermek durumundadır. (Neydim 2003 :117)

Yeniden *Küçük Prens* çevirilerine dönersek, çevirmenlerin ağırlıklı bir bölümünün yukarda ele aldığımız *Küçük Prens* çevirilerine neyi, kim için ve nerede çevirdikleri sorularına yanıt aramadan, ya da aranan yanıtı hedef kitlesi gözetilerek değil, kaynak metnin kültürel baskınlığı göz önüne alınarak yaklaştıklarını söyleyebiliriz. Çevirinin anlamı ve amacı, özgün metnin ve çeviri metnin okurlarının farklı olduğu düşüncesi göz önüne alınmadan belirlenmeye çalışılmıştır. Oysa kaynak metnin hedef kitlesiyle, erek metnin hedef kitlesi bu örnekte belirginleştiği gibi farklı kültürleri paylaşmaktadırlar. Çevirmenler, kendi kültürleri içinde yer alan okuyucu kitlesinin, eserdeki iletiyi en iyi biçimde almaları amacıyla daha çok, kendi ideolojik görüşlerinin etkisinde kalmışlar; bu nedenle özgün metnin içinde geçen bazı söyleyişler kendi kültürlerindeki okuyucuların hemen algılayabilecekleri şekilde değişmemiş ve metin okur açısından tökezletici anlamlar kazanmıştır. Erhat, İleri, Süreyya ve Uyar'ın çevirilerinde bu iki kültür arasında Batı kültürüne saygı ön plana çıkmış ve çeviri kararlarında kendi kültürlerinde aksaklık yaratacak bölüm bu saygı çerçevesinde belirlenmiştir. Yeğinobalı ve Tanver'in çevirilerinde ise metnin anlamından daha çok kendi ideolojileri ön plana çıkmış ve metin anlam yitirmiştir. Aynı değerlendirme Borak'ın çevirisi için de söz konusu olabilir. Borak'ın çevirisinde metin anlam yitirmiştir ama çeviri tökezletici olmaktan kurtulmuştur. Nehir Yayınevi'nin çeviri olmayan çevirisine gelince burada çevirmen kararının tek yanlılaşarak ve metnin zemininden uzaklaşarak kendi ideolojisini, bir devrime karşı olan tepkisini –hatta intikam duygusunu– uygun bir araç ve fırsat yakalayarak yansıtma olarak ele alabiliriz.

Genel olarak söylersek, çevirilerin tümü, metnin bu bölümünde, kaynak metnin hedef kitlesinde yarattığı anlamı ve duyguyu, erek metnin hedef kitlesinde yaratmaktan uzak kalmıştır.

KAYNAKÇA

EXUPERY, A. S : *Le Petit Prince*, Gallimard , 1987 Paris

KURULTAY, Turgay: *Probleme und Strategien bei der Kinderliterarischen Übersetzung, Kinderliteratur im interkulturellen Prozess*, Ewers,Hans Hcino/Lehnert, Gertrud/O'Sullivan Emer; Verlag J.B. Metzler, 1994, Stuttgart, s.198.

NORD, Cristiane: *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Application of a Model For Translation-Oriented Text Analysis*, 1991, Amsterdam

NEYDİM, Necdet: *Çocuk Edebiyatı*, Bu Yayınevi 2003, İstanbul

SHAVİT, Zohar: *Çocuk Yazını Çevirisinin Yazınsal Çoğuldizgedeki Konumu açısından Belirlenmesi*, Metis Çeviri, 1991, İstanbul, Bahar s. 19-24

TOURY, Gideon: *Descriptive Translation Studies and Beyond*, 1995, Part 2. s. 23-31

TELLİOĞLU, Banu: *Hans Vermeer'in Skopos Kuramında Görecelilik Kavramının Yeri ve Bu Kavramın Çeviri Eleştirisine Yansımaları* „Görece-Görecelilik. Çeviribilim ve Uygulamaları, Ankara 1998. s. 159-166

İncelenen Küçük Prens Çevirileri:

- 1- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Filiz Borak: İnkılap Kitap Evi,1991, İstanbul
- 2- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Azra Erhat: Sim Yayınları, 1991, İstanbul
- 3- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Selim İleri, Bilgi Yayınevi, 1991, Ankara
- 4- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Cemal Süreyya: Cem Yayınevi, 1991, İstanbul
- 5- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Tomris Uyar: Can Yayınları, 1991, İstanbul
- 6- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Fatih Erdoğan, Mavibulut Yayınevi, 1993, İstanbul
- 7- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Nihal Yeğınobalı; Engin Yayıncılık, 1993, İstanbul
- 8- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Çev: Emel Tanver: Düşünen Adam Yayınları, 1994, İstanbul
- 9- **Exupery, A. S.:** *Küçük Prens*, Haz.:Muharrem Ekisçeli: Nehir Yayınevi, 1995, İstanbul